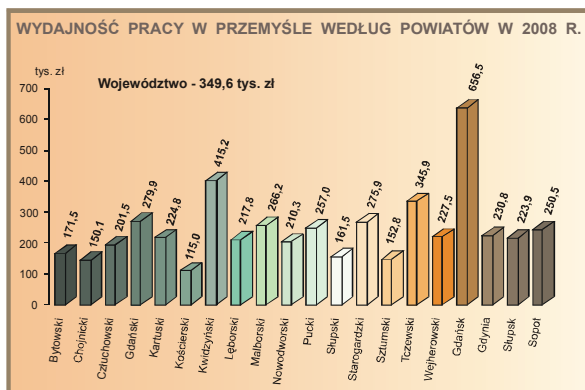

- jednostki w przedziale płacowym do 1126,00 zł stanowiły 8,5% ogółu, ich produkcja sprzedana - 1,3%, a wydajność pracy mierzona produkcją sprzedaną w cenach bieżących na 1 zatrudnionego, była o 49,6% niższa od wydajności w całym przemyśle,
- jednostki o najwyższej płacy, tj. powyżej 2200,01 zł stanowiły 44,9% ogółu, ale ich produkcja sprzedana osiągnęła poziom 88,0% ogólnej, a wydajność pracy była zdecydowanie najwyższa, gdyż o 24,1% przekraczała przeciętną wydajność dla całego przemysłu,
- opisane wyżej prawidłowości jeszcze bardziej zaznaczyły się w sekcji przetwórstwo przemysłowe, gdzie zakłady z najwyższego przedziału płacowego osiągnęły wydajność pracy aż o 28,6% przewyższającą wydajność średnią dla całego przetwórstwa.

Analizując liczbę średnich i dużych podmiotów gospodarczych w przemyśle pod względem lokalizacji zaobserwowano, że na 2060 podmiotów, prowadzących działalność w 2008 r., 631 podmiotów (30,6%) miało swoje siedziby w Trójmieście w 2005 r. podmiotów działających w Trójmieście było 602, a ich udział w województwie był o 1,6 punktu procentowego wyższy niż w 2008 r. Liczba średnich i dużych podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Trójmieście w 2008 r. w stosunku do roku poprzedniego uległa zwiększeniu - w Gdańsku

o 4,3%, w Gdyni o 16,7%, a w Sopocie pozostała bez zmian. Przeciętne zatrudnienie w tych podmiotach w Gdańsku zmniejszyło się o 0,4%, natomiast w Gdyni i Sopocie uległo ono zwiększeniu odpowiednio o 4,5% i 25,3%.

Wzrosła także produkcja sprzedana przemysłu w porównaniu z 2007 r. - w Gdańsku o 17,1%, w Gdyni o 15,4% i w Sopocie o 46,3%, a także wydajności pracy (w Gdańsku o 17,5%, w Gdyni o 10,8% i w Sopocie o 16,7%).

Produkcja sprzedana średnich i dużych przedsiębiorstw Trójmiasta wyniosła w 2008 r. 30,0 mld zł, stanowiąc 55,7% produkcji sprzedanej województwa, przy czym w stosunku do poprzedniego roku udział ten wzrósł o 3,4 punktu. Drugim centrum przemysłowym w województwie pod względem wartości produkcji sprzedanej był powiat kwidzyński - 4,4 mld zł (8,2% produkcji ogółem województwa), jednakże udział w sprzedaży podmiotów z tego obszaru spadł o 3,9 punktu w stosunku do 2007 r. W porównaniu z 2007 r. w powiecie tym odnotowano także zmniejszenie wartości produkcji sprzedanej o 25,3%, wydajności pracy o 22,7% oraz przeciętnego zatrudnienia o 3,4%. Należy jednak zaznaczyć, że przeciętna wydajność pracy uzyskana przez jednostki z tego powiatu była druga co do wielkości w województwie i wyniosła 415,2 tys. zł na 1 zatrudnionego.

Dynamicznie rozwijającym się w województwie ośrodkiem przemysłowym był też powiat tczewski, który pod względem wielkości produkcji sprzedanej w 2008 r. osiągnął poziom 3,9 mld zł, czyli 7,3% produkcji ogółem, przy czym w stosunku do 2007 r. produkcja sprzedana wzrosła o 20,2%.

Z kolei do regionów województwa (oprócz powiatu kwidzyńskiego), w których średnie i duże podmioty gospodarcze osiągnęły regres w produkcji sprzedanej w 2008 r. w stosunku do roku poprzedniego należały także powiaty pucki i lęborski. W obu powiatach pomimo wzrostu liczby podmiotów odpowiednio o 15,1% i 6,1% odnotowano spadek produkcji przemysłowej o 7,2% i 6,9% oraz przeciętnego zatrudnienia o 7,3% i o 3,0%.

Średnie i duże podmioty przemysłowe, których udział w wartości produkcji sprzedanej w sekcji lub dziale wynosił 80% stanowiły 9,9% ogółu podmiotów, a ich przeciętne zatrudnienie stanowiło 55,5% ogólnego przeciętnego zatrudnienia. Podobne relacje w zakresie koncentracji produkcji sprzedanej wystąpiły w podmiotach gospodarczych przetwórstwa przemysłowego.

Produkcja i technika

Produkcja sprzedana (w cenach bieżących) przedsiębiorstw przemysłowych łącznie z zakładami budżetowymi i gospodarstwami pomocniczymi jednostek budżetowych w 2008 r. wyniosła 58,0 mld zł i była o 16,6 mld zł wyższa niż w roku bazowym, a także o 5,0 mld zł wyższa od osiągniętej w 2007 r. Rosnący trend w zakresie wartości produkcji sprzedanej przemysłu w gospodarce narodowej był też widoczny w cenach stałych (średnie ceny bieżące z 2000 r.). Produkcja sprzedana przemysłu (w cenach stałych) w 2008 r. w stosunku do 2007 r. wzrosła ogółem o 8,8%.

Z kolei produkcja sprzedana (w cenach bieżących) w przedsiębiorstwach przemysłowych, których liczba pracujących przekroczyła 9 osób wyniosła ogółem 53,9 mld zł i była wyższa o 10,3% od osiągniętej w 2007 r. W sekcji przetwórstwo przemysłowe w 2008 r. uzyskano wzrost produkcji sprzedanej o 9,7% w stosunku do 2007 r. Produkcja sprzedana w tej sekcji wyniosła 49,2 mld zł, czyli 91,2% produkcji ogółem, podczas gdy w 2007 r. udział ten był wyższy o pół punktu procentowego.

Spośród działów przetwórstwa przemysłowego w 2008 r. produkcję sprzedaną o znaczącej wartości osiągnęły m.in. jednostki produkujące artykuły spożywcze i napoje, a ich udział w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wyniósł 10,6%. Natomiast spadek udziału w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem odnotowano m.in. w produkcji pozostałego sprzętu transportowego (w którym zaklasyfikowane są między innymi stocznie) z 11,1% w 2005 r. do 9,8% w 2008 r. oraz w produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych odpowiednio z 10,1% do 7,2%. Wzrost udziału w produkcji sprzedanej ogółem przemysłu w omawianym czteroleciu nastąpił w produkcji wyrobów z metali o 0,5 punktu oraz maszyn i urządzeń o 0,7 punktu.

Wśród produkowanych wyrobów przez przemysł województwa pomorskiego dominują (przez wielkość w ujęciu ilościowym oraz udział w produkcji sprzedanej) te które mają związek z gospodarką morską. W 2008 r. wyprodukowano m.in. 9,1 tys. t ryb morskich mrożonych (64,5% produkcji krajowej), 5,5 tys. t filetów i mięsa z ryb morskich świeżych lub chłodzonych (28,8%). Do eksploatacji oddano 12 statków o pojemności brutto 403 tys. GT (co stanowiło 60,0% krajowej produkcji statków). Ponadto należy wymienić z uwagi na znaczący udział w produkcji krajowej produkcje takich wyrobów jak:

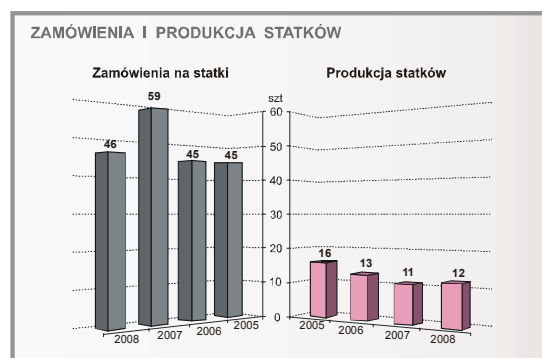
- okna i drzwi, ościeżnice i progi drewniane (27,4%),
- papier i tektura (24,3%),
- tarcica liściasta (16,3%),
- nawozy fosforowe (11,5%),
- tarcica iglasta (10,6%),
- obuwie z wierzchami wykonanymi ze skóry (7,8%).

Z kolei największą dynamiką wzrostu wielkości produkcji w 2008 r. w stosunku do 2005 r. charakteryzowała się produkcja filetów i mięsa z ryb morskich, świeżych lub chłodzonych (ponad dwukrotnie), jogurtu (półtora raza), urządzeń klimatyzacyjnych (o 85,5%) i nawozów azotowych (o 67,0%).

W przemyśle stoczniowym w 2008 r. w porównaniu z 2005 r. ilość zamawianych statków pozostała w zasadzie bez zmian, natomiast ich wielkość wyrażona nośnością, pojemnością brutto i CGT uległa istotnemu zmniejszeniu. W 2008 r. ilość wyprodukowanych statków stanowiła $\frac{3}{4}$ produkcji z 2005 r.

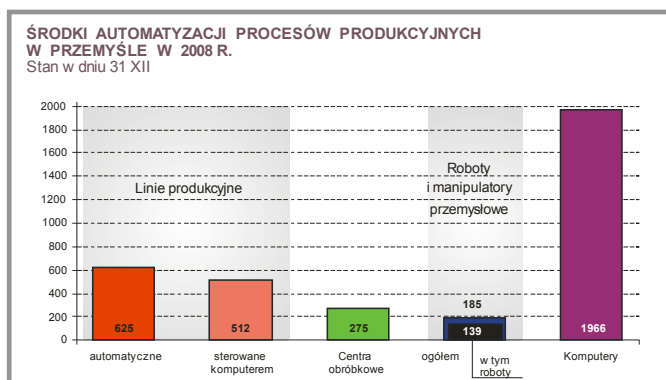
Dla województwa pomorskiego ważne jest wspieranie rozwoju sektora wysokich technologii (high-tech), którego samoistny dynamiczny rozwój może przyciągać najbardziej pożądanym inwestorów właśnie z sektora najnowocześniejszych technologii. Inwestorzy ci są w mniejszym stopniu wrażliwi na koszty pracy - ważniejszy dla nich jest dostęp do wykwalifikowanych pracowników, rynku zbytu oraz prężnego zaplecza naukowo-badawczego. Wartość produkcji sprzedanej w przemyśle produktów nowych lub istotnie ulepszonych, których produkcję uruchomiono w latach 2006-2008 uzyskana przez przedsiębiorstwa, w których liczba pracujących przekracza 49 osób, stanowiła w 2008 r. 31,1% wartości sprzedaży produktów ogółem osiągniętej przez te przedsiębiorstwa. Udział ten był najwyższy w dziale produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych, gdzie wyniósł 74,4%. Wartość sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w tym dziale wyniosła 1,6 mld zł, z czego na eksport przeznaczono wyroby o wartości 1,4 mld zł. Przedsiębiorstwa przemysłowe województwa uzyskały w 2008 r. wartość sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w kwocie 17,0 mld zł. Produkty nowe dla rynku krajowego wprowadzone na niego w latach 2006-2008 stanowiły 89,1% ogólnej wartości tej sprzedaży, natomiast produkty nowe tylko dla przedsiębiorstw - 10,9%. W 2008 r. wyeksportowano nowych produktów lub istotnie ulepszonych na kwotę 4,4 mld zł, co stanowiło 25,9% ich całkowitej sprzedaży przez przedsiębiorstwa przemysłowe z województwa pomorskiego.

Wpłynęło to na wyraźny wzrost udziału dóbr technologicznie zaawansowanych w całkowitym eksporcie województwa, który do niedawna zdominowany był przez produkcję przemysłu stoczniowego. Biorąc pod uwagę niestabilną sytuację w dużych stoczniach produkcyjnych, konieczna jest dalsza dywersyfikacja produkcji i eksportu regionu. Charakterystyczny dla ostatnich lat jest dynamiczny rozwój niewielkich

stoczni produkujących nowoczesne łodzie, jachty motorowe i żaglowe. Eksport z naszego regionu cechuje wysoka koncentracja towarowa. Dominują w nim środki transportu wodnego, wyroby elektroniczne, produkty naftowe i syntetyczne oraz produkty papiernicze.

Wzrost liczby środków automatyzacji procesów produkcyjnych w przemyśle to niewątpliwie zjawisko bardzo pozytywne, bezpośrednio przyczyniające się do stałego wzrostu wydajności pracy, ale z drugiej strony także do spadku zatrudnienia i wzrostu bezrobocia. Wyposażenie w środki automatyzacji procesów produkcyjnych przedsiębiorstw przemysłowych zatrudniających powyżej 49 pracujących, stanowiły linie

produkcyjne automatyczne i sterowane komputerowo, centra obróbkowe, roboty i manipulatory przemysłowe oraz komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi.

Na przestrzeni lat 2005-2008 obserwowano wahania w liczbie środków automatyzacji procesów produkcyjnych w zakładach przemysłowych województwa. Według stanu na 31 grudnia 2008 r. w podmiotach tych (o liczbie pracujących powyżej 49) funkcjonowało 625 automatycznych linii produkcyjnych, w tym 621 w przetwórstwie przemysłowym. W odniesieniu do stanu z końca

roku bazowego nastąpił wzrost o 8,1% liczby automatycznych linii produkcyjnych. Stan posiadania linii produkcyjnych sterowanych komputerowo w stosunku do 2005 r. zwiększył się o 23,1%, a 96,1% tych linii zainstalowanych było w zakładach sekcji przetwórstwo przemysłowe. Znaczny wzrost liczby linii produkcyjnych w stosunku do roku bazowego odnotowano w działach: produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych, produkcja wyrobów z metali, oraz produkcja maszyn i urządzeń. Jednocześnie w produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych ilość tych linii uległa zmniejszeniu.

Centra obróbkowe to wyłączna domena przetwórstwa przemysłowego. Na koniec 2008 r. było ich 275, czyli o 22,2% więcej niż w roku bazowym; najwięcej przybyło ich w przedsiębiorstwach specjalizujących się w produkcji wyrobów z metali - 30 oraz w produkcji maszyn i urządzeń również 30.

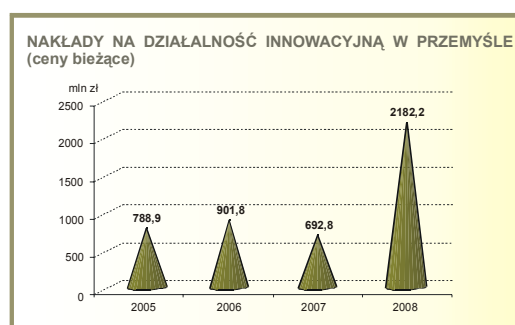
Robotyzacja, czyli najnowocześniejsza z technologii przemysłowych, usprawniająca proces produkcji głównie miała zastosowanie w produkcji wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych. Na koniec 2008 r. przedsiębiorstwa te użytkowały 56,2% robotów i manipulatorów przemysłowych z ogółem zainstalowanych w przedsiębiorstwach przemysłowych. Liczba komputerów dużych, minikomputerów i mikrokomputerów do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przemyśle województwa wyniosła 1966 szt i wzrosła o 2,3% w porównaniu z 2005 r. (18,9% zainstalowanych z ogółem było w zakładach produkujących sprzęt i urządzenia radiowe, telewizyjne i telekomunikacyjne).

Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących przekraczającej 49 osób, które prowadziły działalność innowacyjną w omawianym okresie systematycznie malał. W 2008 r. wyniósł on 28,1%, podczas gdy w 2007 r. - 29,1%, a w roku bazowym osiągał poziom 40,4%.

Pozytywnym zjawiskiem w 2008 r. w stosunku do poprzednich lat był istotny wzrost nakładów na działalność innowacyjną w województwie wskutek znacznego i zwiększenia nakładów poniesionych przez przedsiębiorstwa wytwarzające i przetwarzające produkty rafinacji ropy naftowej.

Nakłady (w cenach bieżących) przypadające na 1 przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną wyniosły w 2008 r. 13,6 mln zł i były ponad trzykrotnie większe od osiągniętych w 2007 r. oraz blisko trzy i pół krotnie od ponoszonych w roku bazowym.

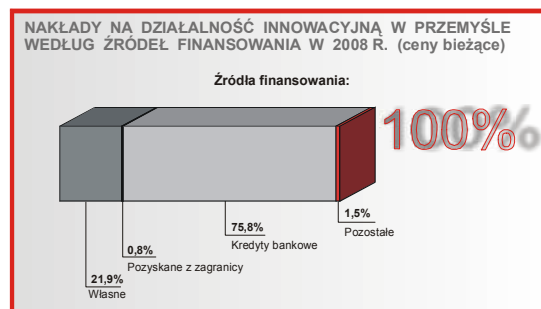
Ogólne nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wyniosły w 2008 r. 2,2 mld zł i były o 1,5 mld zł wyższe od poniesionych w 2007 r. i o 1,4 mld zł większe niż w roku bazowym. Spośród działów przetwórstwa przemysłowego wysoki udział w ponoszonych nakładach miały podmioty z działów: produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych i produkcja wyrobów chemicznych. W działach: produkcja artykułów spożywczych i napojów, produkcja pozostałego sprzętu transportowego oraz produkcja mebli; pozostała działalność produkcyjna w 2008 r. w porównaniu z 2006 r. i 2007 r. wystąpiło wyraźne zmniejszenie nakładów na działalność innowacyjną.

Nakłady na działalność innowacyjną w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę ukształtowały się w 2008 r. na poziomie 76,1 mln zł i były o 12,1% niższe niż przed rokiem.

Analizując nakłady na innowacje w przemyśle poniesione w latach 2005-2008 według ich przeznaczenia, można dostrzec pewne prawidłowości. Większość z ogółem nakładów ponoszona była na maszyny, urządzenia techniczne, narzędzia oraz środki transportu (w 2008 r. - 58,5%), natomiast udział nakładów na działalność badawczo-rozwojową w przemyśle były niewielki (w 2008 r. - 4,1%). Taka dysproporcja wskazuje na to, że przedsiębiorstwa starają się głównie jak najszybciej zmniejszyć tzw. lukę technologiczną w stosunku

do krajów wysoko rozwiniętych wprowadzając innowacje polegające przede wszystkim na absorpcji z zewnątrz tzw. technologii materialnej. Rozpatrując nakłady poniesione na działalność innowacyjną w przemyśle województwa pomorskiego w latach 2005-2008 według źródeł finansowania, zaobserwowano, że w 2008 r. w stosunku do lat poprzednich wystąpiła istotna zmiana w finansowaniu działalności innowacyjnej. Środki własne, które dominowały w latach 2005-2007 zastąpione zostały kredytami bankowymi.

Finanse

Przychody ogółem z całokształtu działalności średnich i dużych przedsiębiorstw przemysłowych województwa pomorskiego w 2008 r. wyniosły 67,3 mld zł, z tego 28,0 mld zł w sektorze publicznym i 39,2 mld zł w sektorze prywatnym. W strukturze przychodów ogółem 76,0% stanowiły przychody netto ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług), a 21,0% przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów. W latach 2005-2008 przychody ogółem systematycznie wzrastały. Przychody osiągnięte w 2008 r. były o 7,1% wyższe od uzyskanych w 2007 r. Główny wpływ na dynamikę wzrostu przychodów ogółem miały przychody sektora publicznego, które w 2008 r. wzrosły o 9,0%, podczas gdy wzrost przychodów w sektorze prywatnym wyniósł 5,8%.

Analizując dynamikę przychodów ogółem w stosunku do 2005 r., odnotowano ich wzrost o 33,5%. Przychody ogółem z całokształtu działalności wzrosły zarówno w sektorze publicznym (wzrost o 34,7% w porównaniu z 2005 r.), jak i w sektorze prywatnym (wzrost o 32,7%), przy czym w przedsiębiorstwach zaliczanych do sekcji przetwórstwo przemysłowe przychody wzrosły o 26,6% (spadek udziału tej sekcji w przychodach ogółem przemysłu o 4,3 punktu procentowego w stosunku do 2005 r.).

Analiza przychodów ogółem osiągniętych przez podmioty w poszczególnych działach sekcji przetwórstwo przemysłowe w 2008 r. pozwala stwierdzić, że:

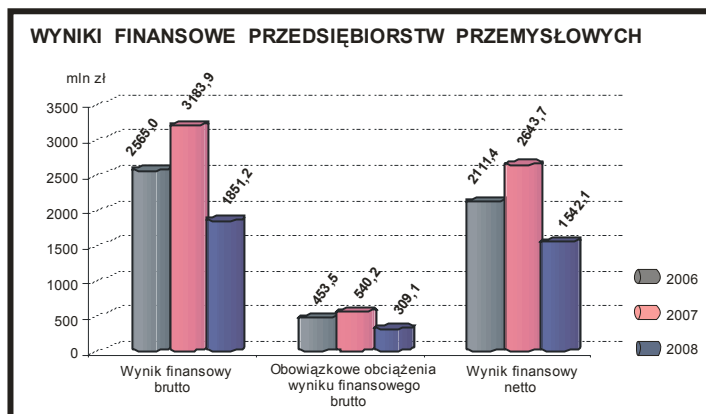
- znaczną część przychodów w 2008 r. generowały zakłady produkujące artykuły spożywcze i napoje (6,9 mld zł, czyli 13,1% przychodów ogółem tej sekcji),
- w porównaniu z 2007 r. znacznie wzrosły przychody ogółem w działalności wydawniczej; poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji - do 448,7 mln zł, o 51,6% (przede wszystkim ze względu na wysoki wzrost sprzedaży towarów i materiałów - o 110,5%), w produkcji wyrobów chemicznych (o 15,9%) oraz w produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (o 14,9%),
- stosunkowo niskie przychody uzyskano we włókiennictwie (121,4 mln zł; 0,2% przychodów ogółem),
- w porównaniu z poprzednim rokiem najwyższy spadek przychodów odnotowano w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (o 48,7%).

Koszty uzyskania przychodów ogółem z całokształtu działalności przez przedsiębiorstwa przemysłowe województwa pomorskiego zatrudniające więcej niż 9 osób w 2008 r. wyniosły 65,4 mld zł, z tego 28,5 mld zł w sektorze publicznym i 36,9 mld zł w sektorze prywatnym. Dynamika wzrostu tych kosztów w 2008 r. była relatywnie wyższa od dynamiki wzrostu przychodów, a mianowicie w porównaniu z 2007 r. w całym przemyśle o 2,6 punktu, w sektorze publicznym o 4,4 punktu a w sektorze prywatnym o 1,3 punktu.

Wielkość osiągniętych przychodów oraz kosztów uzyskania przychodów ogółem z całokształtu działalności przez przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 r., znalazły swoje odzwierciedlenie w dodatnim wyniku finansowym na działalności gospodarczej, choć wyraźnie niższym niż ten osiągnięty w latach poprzednich. Przedsiębiorstwa przemysłowe osiągnęły zysk netto na poziomie 1,5 mld zł, przy czym w sektorze publicznym odnotowano ujemny wynik finansowy (-0,4 mld zł), dodatni natomiast w sektorze prywatnym (1,9 mld zł). Zakłady przetwórstwa przemysłowego wypracowały zysk w kwocie 0,7 mld zł. Spośród działów przetwórstwa przemysłowego najwyższy poziom zysku netto odnotowano m.in. w produkcji wyrobów chemicznych (216,4 mln zł), w produkcji wyrobów z metali (169,5 mln zł) oraz w produkcji wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych (147,8 mln zł). Najgorsze wyniki finansowe netto zanotowano w produkcji pozostałego sprzętu transportowego, gdzie w okresie od 2005 r. (-87,3 mln zł) do 2008 r. (-24,4 mln zł) utrzymała się strata. Z kolei najwyższy wzrost wyniku finansowego

netto wśród działów przetwórstwa przemysłowego w 2008 r. w stosunku do 2005 r. wystąpił w produkcji maszyn i urządzeń - o 135,7% oraz w produkcji artykułów spożywczych i napojów (wzrost o 61,0%).

Osiągnięte wyniki finansowe na działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłowych w 2008 r. w stosunku do lat poprzednich (2005-2007) rzutowały na pogorszenie się podstawowych relacji ekonomicznych. Wskaźnik rentowności obrotu netto obniżył się z poziomu 4,3% w 2005 r. do 2,3% w 2008 r. Niższa opłacalność wystąpiła zarówno w sektorze publicznym, jak i w prywatnym odpowiednio: o 4,4 pkt proc.

i o 0,3 pkt proc. Z kolei wskaźnik poziomu kosztów w tym okresie wzrósł z 94,7% w 2005 r. do 97,3% w 2008 r.

Pogorszenie wskaźników poziomu kosztów i rentowności obrotu brutto i netto w 2008 r. w stosunku do 2005 r. odnotowano w sekcji przetwórstwo przemysłowe, natomiast w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę nastąpiła poprawa tych wskaźników. Pogorszenie relacji ekonomicznych wystąpiło w większości działów przetwórstwa przemysłowego. Wzrost rentowności miał miejsce jedynie w zakładach specjalizujących się

w produkcji maszyn i urządzeń oraz produkujących artykuły spożywcze i napoje, tam też zmniejszył się wskaźnik poziomu kosztów.

Wartość aktywów obrotowych średnich i dużych przedsiębiorstw przemysłowych w końcu grudnia 2008 r. wyniosła 22,6 mld zł i była o 46,4% większa niż w końcu 2005 r., w tym zapasów o 53,9%, krótkoterminowych należności o 30,4%, inwestycji krótkoterminowych o 65,6% oraz krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych czynnych o 254,5%. W przetwórstwie przemysłowym aktywa obrotowe wzrosły o 39,5%. Najwyższy wzrost aktywów obrotowych w 2008 r. w stosunku do 2005 r. miał miejsce w działalności wydawniczej; poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji (o 131,6 mln zł, tj. o 161,3%). Zmniejszenie się wartości aktywów obrotowych w badanym okresie odnotowano jedynie w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (o 18,2 mln zł, czyli o 14,0%).

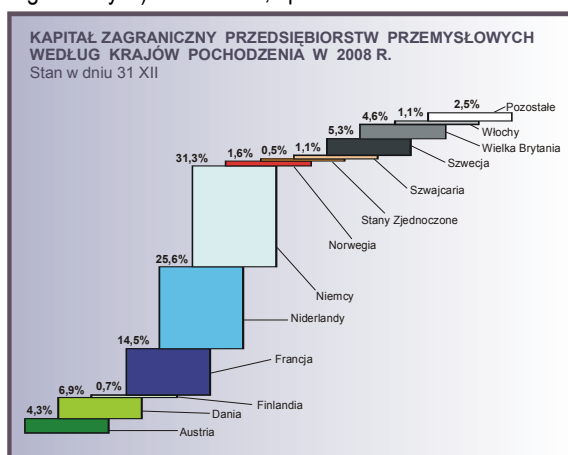
W przedsiębiorstwach sektora publicznego wartość aktywów obrotowych zwiększyła się o 1,7 mld zł (o 28,1%), a w jednostkach sektora prywatnego o 5,5 mld zł (o 57,8%), przede wszystkim ze względu na istotny wzrost wartości krótkoterminowych należności. Jednocześnie należności te stanowiły w końcu 2008 r. podstawową pozycję w strukturze aktywów obrotowych przedsiębiorstw przemysłowych, tzn. 44,7% ogółu ich wartości.

Drugim co do wielkości składnikiem aktywów obrotowych przedsiębiorstw przemysłowych były zapasy. W 2008 r. w stosunku do 2005 r. odnotowano ich wzrost w obu sektorach przemysłu, przy czym w sektorze publicznym nie dotyczył on półproduktów i produktów w toku, gdzie odnotowano spadek ich zapasów. Znaczny wzrost zapasów w stosunku do stanu z końca 2005 r. wystąpił m.in. w produkcji maszyn i aparatury elektrycznej (o 142,1%) oraz w włókiennictwie (odpowiednio wzrost o 123,8%).

Źródła finansowania majątku zawarte w pasywach bilansu obejmują m. in. kapitały (fundusze) własne przedsiębiorstw. Średnie i duże przedsiębiorstwa przemysłowe w województwie pomorskim dysponowały w końcu grudnia 2008 r. kapitałem własnym o wartości 23,0 mld zł, wobec 19,2 mld zł w końcu 2005 r. W strukturze kapitałowej dominowały kapitały (fundusze) zapasowe - 45,5% ogólnej wartości oraz kapitały (fundusze) podstawowe - 35,6%. Odwrotnie kształtowała się dynamika wartości kapitału własnego w przedsiębiorstwach sektora publicznego i prywatnego. W końcu 2008 r. w stosunku do stanu z końca 2005 r. w sektorze publicznym odnotowano spadek wartości kapitałów własnych o 5,5%, natomiast w sektorze prywatnym ich wartość wzrosła o 44,7%.

W przetwórstwie przemysłowym w strukturze kapitałów (funduszy) własnych także przeważał kapitał zapasowy, stanowiąc 42,7% ich wartości ogółem, przy 37,5% udziale kapitału podstawowego. Kapitały własne w końcu 2008 r. w porównaniu z końcem 2005 r. znacznie zwiększyły się m.in. w działalności wydawniczej; poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji (o 160,2%) oraz w produkcji drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny (o 103,1%), natomiast spadek ich odnotowano m.in. w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (o 11,7%) oraz w produkcji wyrobów chemicznych (o 3,8%). Jedynie w dziale produkcja pozostałego sprzętu transportowego zanotowano spadek kapitałów własnych z dodatniego poziomu 264,0 mln zł w 2005 r. do ujemnej wartości -916,8 mln zł w 2008 r.

Kapitał zagraniczny zaangażowany w działalność jednostek przemysłowych średnich i dużych w końcu grudnia 2008 r. (łącznie z jednostkami, które nie rozpoczęły działalności podstawowej) w województwie pomorskim wyniósł 2,3 mld zł i był o 40,5% wyższy od stanu z końca 2005 r. W strukturze według krajów pochodzenia przeważał kapitał z Niemiec - 0,7 mld zł (31,3% ogólnej wartości kapitałów zagranicznych) - wzrost o 2,3 punktu w stosunku do 2005 r. Na drugim miejscu uplasował się kapitał niderlandzki - 25,6% ogólnej wartości

(spadek o 2,5 punktu). Na kolejnym miejscu znajdował się kapitał francuski (14,5%) również z tendencją malejącą (o 0,8 punktu).

Zobowiązania przedsiębiorstw przemysłowych województwa pomorskiego na koniec 2008 r. we wszystkich sekcjach, sektorach i działach były głównie zobowiązaniami krótkoterminowymi, wśród których dominowały zobowiązania z tytułu dostaw i usług. Na koniec 2008 r. 31,7% ogólnej wartości zobowiązań przedsiębiorstw przemysłowych stanowiły zobowiązania z tytułu dostaw i usług (w 2005 r. - 39,7%).

Zmniejszył się również udział kredytów i pożyczek w zobowiązaniach ogółem z 13,3% na koniec 2005 r. do 10,6% na koniec 2008 r. Znaczny spadek tego rodzaju finansowania miał miejsce w sektorze publicznym

(z 12,8% w 2005 r. do 6,1% w 2008 r.).

Odmienne w tym względzie kształtowała się sytuacja w sektorze prywatnym, gdzie niewielkiemu wzrostowi udziału kredytów i pożyczek w zobowiązaniach krótkoterminowych w 2008 r. w stosunku do 2005 r. (o 0,5 pkt proc.), towarzyszył istotny wzrost wartości zobowiązań krótkoterminowych ogółem zarówno w stosunku do stanu z końca 2005 r. (o 43,2%), jak i do stanu z końca 2007 r. (o 11,1%).

Podobne zmiany w poziomie zobowiązań krótkoterminowych odnotowano w sekcji przetwórstwo przemysłowe tzn. wzrosły one w stosunku do stanu z końca 2005 r. (o 30,7%), jednakże w porównaniu z 2007 r. nieznacznie zmniejszyły się (o 0,8%). W sekcji tej 20,8% wszystkich zobowiązań stanowiły zobowiązania powstałe w przedsiębiorstwach z działu produkcja pozostałego sprzętu transportowego.

Z kolei największy wzrost zobowiązań długo i krótkoterminowych w 2008 r. w porównaniu z końcem 2005 r. wystąpił w tej sekcji w działach: włókiennictwo (wzrost o 241,6%) oraz produkcja wyrobów chemicznych (o 172,5%). Natomiast m.in. w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich oraz w produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych odnotowano spadek wartości tych zobowiązań odpowiednio o 29,5% i 7,0%.

Zatrudnienie i wynagrodzenia

W latach 2005-2008 liczba pracujących w przemyśle w województwie pomorskim z roku na rok wzrastała z wyjątkiem 2008 r., w którym w stosunku do stanu z końca 2007 r. odnotowano spadek zatrudnienia. W końcu grudnia 2005 r. w przemyśle pracowało 164,3 tys. osób, a w końcu 2008 r. liczba pracujących zwiększyła się o 7,4% do poziomu 176,4 tys. osób, wskutek wzrostu liczby pracujących w sektorze prywatnym (89,9% pracujących ogółem w przemyśle).

Identyczne tendencje ujawniły się w sekcji przetwórstwo przemysłowe. W 2008 r. pracujący w tej sekcji stanowili 82,9% pracujących w przemyśle, a odsetek pracujących w sektorze prywatnym osiągnął poziom 94,0% ogółu pracujących w tej sekcji. W podmiotach tej sekcji na koniec 2008 r. pracowało 164,1 tys. osób, czyli o 10,3% więcej niż w końcu 2005 r.

Podobnie kształtowała się sytuacja w zatrudnieniu w podmiotach działających w przemyśle o liczbie pracujących 10 i więcej osób. Wśród tych podmiotów przewaga pracujących w sektorze prywatnym w 2008 r. miała miejsce w przedsiębiorstwach z sekcji górnictwo (100,0% ogółu pracujących w tej sekcji) oraz z sekcji przetwórstwo przemysłowe (93,2%). W sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę zdecydowanie dominowali pracujący w sektorze publicznym, stanowiąc 80,2% ogólnej liczby pracujących w tej sekcji.

Spośród działów przetwórstwa przemysłowego pracujący w sektorze publicznym przeważali w produkcji koks i produktów rafinacji ropy naftowej, a znaczący udział posiadali wśród pracujących w dziale produkcja pozostałego sprzętu transportowego.

Z kolei najwięcej pracujących w tej sekcji było w dziale produkcja artykułów spożywczych i napojów - 21,8 tys. osób w końcu 2008 r. i 21,5 tys. osób w końcu 2005 r. oraz w dziale produkcja sprzętu transportowego odpowiednio; 18,9 tys. i 18,7 tys. osób.

Pozytywnym zjawiskiem wśród pracujących w przemyśle w dużych i średnich przedsiębiorstwach była zdecydowana przewaga zatrudnienia na podstawie stosunku pracy (w 2008 r. - 99,0% ogółu pracujących). Dotyczyło to głównie zakładów w sekcjach górnictwo i przetwórstwo przemysłowe. W liczbach bezwzględnych w końcu 2008 r. na podstawie stosunku pracy pracowało 152,4 tys. osób, tj. o ponad 10 tys. osób więcej niż na koniec 2005 r.

W 2008 r. w stosunku do 2007 r. liczba przyjęć do pracy w przemyśle (w podmiotach prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących przekracza 9 osób) zmniejszyła się 7,7 tys. osób, osiągając poziom 39,4 tys. osób, w tym kobiety stanowiły 31,6%. Oznaczało to

nieznaczne (o 0,2 punktu) zmniejszenie udziału kobiet wśród osób przyjętych do pracy w przemyśle w stosunku do 2007 r. oraz wzrost (o 2,6 punktu) tego udziału w porównaniu z 2005 r. O ile udział kobiet w przyjęciach do pracy w 2008 r. w sektorze prywatnym stanowił 32,8% ogółu przyjętych, to w sektorze publicznym udział ten wyniósł tylko 16,1%. Najwięcej (97,0%) przyjętych kobiet znalazło pracę w przetwórstwie przemysłowym (12,1 tys. osób). W sekcji tej, spośród całego przemysłu, przyjęto najwięcej osób - 37,9 tys. osób (96,3% ogółu przyjętych).

W każdej z sekcji przemysłu przeważały wśród przyjętych do pracy osoby zmieniające pracę. W 2008 r. przyjęto 8,6 tys. takich osób, o 46,7% (18,4 tys. osób) mniej niż w roku odniesienia tj. w 2005. Bardzo pozytywnym objawem w przyjęciach do pracy w przemyśle był wzrost w stosunku do roku bazowego, liczby podejmujących pierwszą pracę, w tym absolwentów szkół wyższych, policealnych, średnich i zasadniczych zawodowych. W 2008 r. przyjęto do pracy 4,0 tys. absolwentów, w tym 3,8 tys. osób w sektorze prywatnym. Ogółem przyjętych do pracy w tym sektorze było 36,6 tys. osób, którzy stanowili 93,0% wszystkich przyjęć w przemyśle. W sektorze tym współczynnik przyjęć wyniósł 28,4% wobec 25,9% dla całego przemysłu. Odnotowany dla 2008 r. współczynnik przyjęć w przemyśle był niższy w odniesieniu do każdego roku z lat 2005-2007.

W 2008 r. po raz pierwszy od 2005 r. odnotowano niższy (o 1,4 punktu) współczynnik przyjęć niż zwolnień. W sektorze prywatnym, także współczynnik przyjęć był niższy o 1,0 punktu od współczynnika zwolnień, podobnie w sektorze publicznym, gdzie miała miejsce przewaga współczynnika zwolnień (o 3,7 punktu).

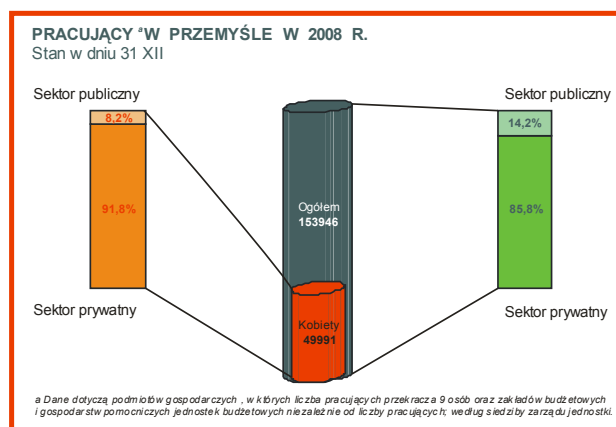
W sekcji górnictwo współczynnik przyjęć był wyższy od współczynnika zwolnień o 12,0 punktu. Podobnie kształtowała się relacja pomiędzy tymi współczynnikami w sektorze publicznym i prywatnym. Natomiast w sekcji przetwórstwo przemysłowe oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę, współczynnik przyjęć był niższy od współczynnika zwolnień odpowiednio o 0,8 punktu i o 7,2 punktu. W sektorze publicznym w przemyśle, zwolniono z pracy o 3593 osoby, a przyjęto 2757 osób. Analizując zwolnienia z pracy w 2008 r., można stwierdzić m.in., że:

- udział kobiet w zwolnieniach ogółem w sektorze prywatnym był o 2,9 punktu niższy od odnotowanego w sektorze publicznym,
- udział zwolnionych w drodze wypowiedzenia przez zakład pracy w zwolnieniach ogółem w sektorze prywatnym był o 13,4 punktu wyższy od ustalonego w sektorze publicznym,
- udział zwolnionych w drodze wypowiedzenia przez pracownika w zwolnieniach ogółem w sektorze prywatnym był o 12,0 punktu wyższy od osiągniętego w sektorze publicznym,
- udział przeniesionych na emeryturę, rentę z tytułu niezdolności do pracy, rehabilitację w zwolnieniach ogółem w sektorze prywatnym był o 12,3 punktu niższy od odnotowanego w sektorze publicznym.

W latach 2005-2008 w przemyśle z roku na rok rosła wśród zwalnianych liczba kobiet oraz osób przeniesionych na emeryturę, rentę z tytułu niezdolności do pracy, rehabilitację. W 2008 r. w stosunku do 2005 r. wzrosła liczba zwolnień w drodze wypowiedzenia przez zakład pracy oraz przez samego pracownika odpowiednio o 32,2% i o 80,2%. W liczbach bezwzględnych w 2008 r. w porównaniu z 2005 r. zarówno więcej osób zwolniono jak i przyjęto do pracy odpowiednio: o 11579 osób i o 3749 osób.

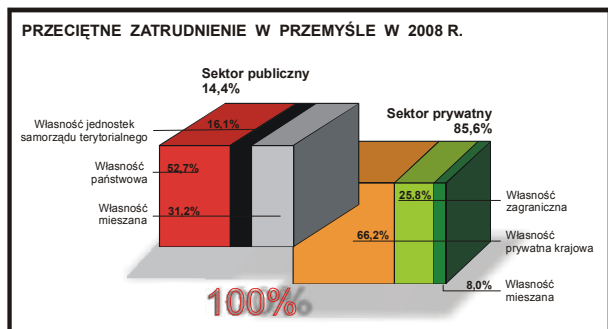
Porównując liczbę pełnozatrudnionych w 2008 r. w stosunku do 2005 r. można zauważyć iż ich udział w ogólnej liczbie pracujących zwiększył się o 2,2 punktu, a udział niepełnozatrudnionych zmniejszył się o 2,0 pkt proc. Z kolei udział emerytów i rencistów wzrósł o 0,6 punktu, a niepełnozatrudnionych o 0,5 pkt proc.

Relatywnie w stosunku do roku bazowego zwiększył się udział pełnozatrudnionych kobiet w ogólnej liczbie pracujących (o 2,2 punktu) oraz udział emerytek i rencistek o 0,8 punktu w ogólnej liczbie pracujących kobiet, natomiast o 5,4 punktu zmalał udział kobiet w niepełnozatrudnionych ogółem.

Analizując poszczególne działy przetwórstwa przemysłowego zwraca uwagę wyjątkowo wysoki poziom zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy w produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych (35,7% niepełnozatrudnionych w tej sekcji oraz 34,4% niepełnozatrudnionych w całym przemyśle w 2008 r.). Z kolei w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich zatrudnionych było najwięcej osób niepełnosprawnych w całym przemyśle (19,0% ogółu zatrudnionych niepełnosprawnych), a najwięcej kobiet oraz emerytów i rencistów pracowało przy produkcji artykułów spożywczych i napojów.

Przeciętne zatrudnienie w zakładach przemysłowych województwa pomorskiego (o liczbie pracujących powyżej 9 osób łącznie z zakładami budżetowymi oraz gospodarstwami pomocniczymi jednostek budżetowych nie zależnie od liczby pracujących) wyniosło w 2008 r. 153,0 tys. osób i było wyższe o 3,4% od poziomu z 2007 r. i o 13,4% od przeciętnego zatrudnienia w roku bazowym. W strukturze prze-

ciętnego zatrudnienia w przemyśle zatrudnienie w przetwórstwie przemysłowym stanowiło 89,0%, 0,6% stanowiło górnictwo, a 8,4% przedsiębiorstwa wytwarzające i zaopatrujące w energię elektryczną, gaz, wodę.

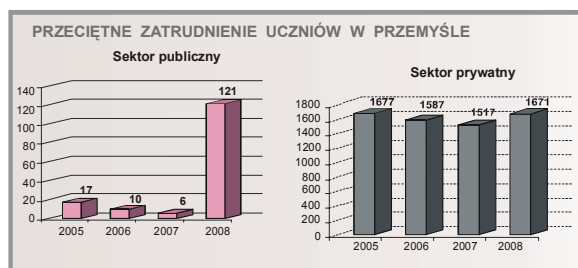
Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w sektorze publicznym wyniosło 22,1 tys. osób (14,4%), a w prywatnym 131,0 tys. osób (85,6%) W analizowanym okresie tj. w latach 2005-2008 w sektorze publicznym, widać w przedsiębiorstwach państwowych systematyczny spadek przeciętnego zatrudnienia. Natomiast przeciętne zatrudnienie w przedsię-

biorstwach będących własnością jednostek samorządu terytorialnego w tym sektorze wzrosło w 2008 r. w stosunku do 2005 r. o 4,8%, a w jednostkach o własności mieszanej zmalało o 24,0%.

W strukturze własnościowej jednostek sektora prywatnego przeciętne zatrudnienie w 2008 r. w podmiotach o własności mieszanej stanowiło 7,9% przeciętnego zatrudnienia w tym sektorze, w podmiotach o własności zagranicznej odpowiednio 25,8%, a w jednostkach o własności prywatnej krajowej 66,2%.

Największy wpływ na kształtowanie się wielkości przeciętnego zatrudnienia w sektorze prywatnym w średnich i dużych przedsiębiorstwach przemysłowych miało zatrudnienie w zakładach w sekcji przetwórstwo przemysłowe, w których wyniosło ono w 2008 r. 127,0 tys. osób wobec 131,0 tys. osób w całym sektorze. Najwyższe przeciętne zatrudnienie w tym sektorze osiągnęły przedsiębiorstwa specjalizujące się w produkcji artykułów spożywczych i napojów - 20,4 tys. osób i w produkcji wyrobów z metali - 17,4 tys. osób. W sektorze publicznym w przetwórstwie przemysłowym najwyższe przeciętne zatrudnienie wystąpiło w produkcji pozostałego sprzętu transportowego i wyniosło 6,1 tys. osób, co stanowiło 66,4% przeciętnego zatrudnienia odnotowanego w tym sektorze w tej sekcji. W przetwórstwie przemysłowym przeciętne zatrudnienie ogółem w stosunku do 2007 r., najbardziej wzrosło w dziale produkcja maszyn biurowych i komputerów (o 102,3%). Z kolei drastyczne zmniejszenie przeciętnego zatrudnienia nastąpiło w produkcji metali z 314 osób w 2005 r. do 122 osób w 2008 r.

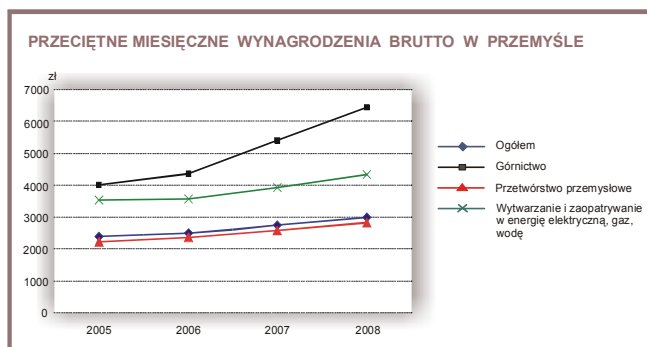
W podmiotach gospodarczych w przemyśle w sekcji górnictwo oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę zanotowano w 2008 r. najwyższy odsetek pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych w stosunku do pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych. W górnictwie wyniósł on 0,66, a w przedsiębiorstwach wytwarzających i zaopatrujących w energię elektryczną, gaz, wodę 0,87. Miało to niewątpliwie wpływ na pogorszenie się tej relacji w całym przemyśle, w którym na 100 pracowników na stanowiskach robotniczych przypadało 36 pracowników na stanowiskach nierobotniczych i była najgorszą relacją w całym omawianym okresie (w 2005 r. 34 pracowników). W sekcji przetwórstwo przemysłowe relacja ta kształtowała się na poziomie 32 pracowników na stanowiskach nierobotniczych na 100 pracowników na stanowiskach robotniczych, a dobrą efektywnością przeciętnego zatrudnienia mierzoną w ten sposób wyróżniały się przedsiębiorstwa specjalizujące się w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich - 14 oraz w produkcji metali także 14. Natomiast zdecydowanie odbiegała od średniej in minus relacja ta w produkcji wyrobów chemicznych - 206 oraz w produkcji koks i produktów rafinacji ropy naftowej - 164.

Przeciętne zatrudnienie uczniów w przemyśle wyniosło w 2008 r. 1792 osoby, o 98 osób więcej niż w 2005 r. i o 269 osób więcej niż w 2007 r. Niekorzystnie prezentował się w tym zakresie sektor publiczny, w którym w 2008 r. przeciętnie zatrudniono uczniów wyniosło 121 osób, było ono jednak blisko ośmiokrotnie większe niż w roku bazowym. W sektorze prywatnym w 2008 r. przeciętne zatrudnienie

uczniów wyniosło 1671 osób i było nieco mniejsze od odnotowanego w 2005 r. W 2008 r. w ogóle nie zatrudniono uczniów w włókiennictwie, w produkcji instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków oraz w produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep.

Analizując wynagrodzenia brutto w przemyśle w przedsiębiorstwach średnich i dużych wraz z zakładami budżetowymi i gospodarstwami pomocniczymi jednostek budżetowych niezależnie od liczby pracujących, można zauważyć, że dominują w nich zdecydowanie wynagrodzenia osobowe. W 2008 r. udział ten wyniósł 95,9% a w roku bazowym był tylko nieznacznie niższy - 95,4%. Podobnie było we wszystkich sekcjach przemysłu. Natomiast systematycznie z roku na rok w omawianym okresie zmniejszał się udział wynagrodzeń

bezosobowych w wynagrodzeniach brutto ogółem, najbardziej w sekcji górnictwo, w której z kolei rósł udział wynagrodzeń za pracę w godzinach nadliczbowych w wynagrodzeniach osobowych ogółem.

Wynagrodzenia brutto w przemyśle w przedsiębiorstwach średnich i dużych wyniosły w 2008 r. 6,1 mld zł i były wyższe o 43,7% od wynagrodzeń brutto z 2005 r.

Analiza wypłaconych w 2008 r. przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto według sektorów własności i stanowisk

w przemyśle w przedsiębiorstwach średnich i dużych pozwoliła na następujące stwierdzenia:

- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przemyśle ogółem wyniosło 3116,43 zł, w sekcji górnictwo - 6854,59 zł, w sekcji przetwórstwo przemysłowe - 2947,82 zł i w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę - 4347,22 zł,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w stosunku do roku bazowego wzrosło w przemyśle ogółem o 25,9%, w górnictwie o 56,2%, w przetwórstwie przemysłowym o 27,6% i w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę o 22,7%,
- najwyższy spośród działów przetwórstwa przemysłowego wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w stosunku do roku bazowego odnotowano w produkcji metali (o 76,2%),
- najniższe przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto wystąpiło w dziale produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich - 1686,55 zł,
- średnia zarobków dla przemysłu ogółem w sektorze publicznym była wyższa o 46,1% od przeciętnego w sektorze prywatnym, przy czym w sekcji przetwórstwo przemysłowe była wyższa o 49,7%, a w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę z kolei niższa o 8,6%,
- najwyższe spośród działów przetwórstwa przemysłowego przeciętne miesięczne wynagrodzenia zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym odnotowano w zakładach produkujących koks i produkty rafinacji ropy naftowej,
- we wszystkich sekcjach i działach (oprócz przetwarzania odpadów) przemysłu stanowiska nierobotnicze były wyraźnie lepiej opłacane; w przemyśle ogółem średnio o 2047,32 zł, w sekcji górnictwo - o 3753,65 zł, w sekcji przetwórstwo przemysłowe - o 2020,81 zł, a w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę - o 1266,95 zł,
- najniższe spośród działów przetwórstwa przemysłowego przeciętne miesięczne wynagrodzenia zarówno na stanowiskach nierobotniczych jak i na stanowiskach robotniczych odnotowano w dziale produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich odpowiednio: 2759,75 zł i 1534,00 zł.

Czas pracy i warunki pracy

W 2008 r. na 1 zatrudnionego w przedsiębiorstwach przemysłowych (o liczbie pracujących powyżej 9 osób) przypadają 1726 przepracowanych godzin (w 2005 r. - 1787 godzin), co stanowiło 85,7% opłaconego czasu pracy w przemyśle (w 2005 r. - 87,1%). Większość czasu pracy przypadającego na 1 zatrudnionego przepracowano w godzinach normalnych - 82,3% (w 2005 r. - 83,3%). W stosunku do 2005 r. wzrósł udział opłaconego czasu nieprzepracowanego z 12,9% do 14,3%. Udział opłaconego czasu nieprzepracowanego przypadającego na 1 zatrudnionego w jednostkach sektora publicznego i prywatnego był podobny (odpowiednio 14,2% i 14,3%). Natomiast w przekrojach według sekcji niepokojąco niskie rezultaty w gospodarce czasem pracy wystąpiły w jednostkach średnich i dużych zaliczonych do sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę. Czas przepracowany na 1 zatrudnionego był tu najniższy spośród wszystkich sekcji przemysłu województwa i wyniósł 1698 godzin, podczas gdy w przetwórstwie przemysłowym był na poziomie 1728 godzin, a w górnictwie 1916 godzin. Ogółem czas nieprzepracowany w przemyśle, ale opłacony na 1 zatrudnionego wyniósł 287 godzin, tj. 14,3% czasu pracy, taki sam był w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę, natomiast w górnictwie wyniósł 203 godziny, w przetwórstwie przemysłowym 288, odpowiednio 9,6% i 14,3% czasu pracy ogółem.

W poszczególnych działach wchodzących w skład sekcji przetwórstwo przemysłowe, zwraca uwagę fakt dużej rozpiętości udziału opłaconego czasu nieprzepracowanego na 1 zatrudnionego (od 10,9% czasu ogółem w dziale produkcja maszyn biurowych i komputerów do 22,6% czasu ogółem w produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych) oraz udziału godzin nadliczbowych w czasie ogółem (od niewystąpienia tego zjawiska w dziale produkcja maszyn biurowych i komputerów do 7,5% czasu ogółem w dziale produkcja pozostałego sprzętu transportowego).

W godzinach nadliczbowych w 2008 r. najwięcej osób pracowało w górnictwie, gdzie na 1 zatrudnionego średnio przypadają 122 godziny nadliczbowe, czyli 5,8% czasu ogółem.

Podstawą działań profilaktycznych i odpowiedniej polityki w dziedzinie poprawy warunków pracy jest ocena i śledzenie zmian w zakresie zagrożeń na stanowiskach pracy. W 2008 r. w województwie pomorskim w przedsiębiorstwach przemysłowych, o liczbie pracujących powyżej 9 osób w warunkach zagrożenia pracowało 24,6 tys. osób, w tym 3,0 tys. kobiet. W odniesieniu do danych z roku bazowego oznaczało to zwiększenie o 12,7% ilości osób pracujących w warunkach zagrożenia, w tym liczba kobiet pracujących w takich warunkach zwiększyła się o 43,6%. O ile w sektorze publicznym ilość pracujących w warunkach zagrożenia spadła o 21,3%, to w sektorze prywatnym nastąpił wzrost o 23,4%. W obu sektorach w porównaniu z rokiem bazowym wzrosła ilość kobiet, pracujących w warunkach zagrożeń, w sektorze publicznym o 11,3%, w prywatnym o 44,7%.

Nadal dominowały zagrożenia związane ze środowiskiem pracy, gdyż dotyczyły 70,9% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożenia. Uciążliwość pracy dotyczyła 18,8% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożenia, a 10,3% pracowników wskazywało jako podstawowe zagrożenie czynniki mechaniczne związane ze szczególnie niebezpiecznymi maszynami.

Zatrudnieni w warunkach zagrożenia w przetwórstwie przemysłowym stanowili 94,1% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożenia w przemyśle. W tej sekcji najwięcej zagrożeń dotyczyło pracowników w produkcji pozostałego sprzętu transportowego (8,1 tys. osób), produkcji drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny również produkcji wyrobów z metali (po 3,1 tys. osób). W przetwórstwie przemysłowym zanotowano też wysoki udział zagrożeń związanych z czynnikami mechanicznymi, czyli z wyposażeniem technologicznym zakładów (10,6%). Z kolei wysoki udział zagrożeń związanych z uciążliwością pracy (50,6%) dotyczył zatrudnionych przy wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, wodę, a na zagrożenia związane ze środowiskiem pracy najbardziej narażone były zakłady z sekcji górnictwo (92,2% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożeń).

Największy wskaźnik liczby zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 1000 zatrudnionych występował w 2008 r. w grupie czynników związanych ze środowiskiem pracy - 171,6, jednakże był on o 1,8% niższy od wskaźnika z 2007 r. Wskaźnik ten dla zagrożeń czynnikami związanymi z uciążliwością pracy wyniósł 43,9 i był o 1,1% niższy od osiągniętego w 2007 r. Natomiast wskaźnik dla zagrożeń czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi był wyższy o 4,3% od wskaźnika z 2007 r. i kształtował się na poziomie 19,5.

Analiza czynników powodujących zagrożenia w 2008 r. w porównaniu z 2007 r. wskazuje na wzrost (o 142,9%) zagrożeń spowodowanych promieniowaniem podczerwonym, chociaż poziom tego wskaźnika w 2008 r. był o 0,8% niższy od wskaźnika z 2005 r. Wskaźnik dla zagrożeń spowodowanych polem elektromagnetycznym był wyższy o 25,0% i pięciokrotnie wyższy od wskaźnika z roku bazowego. Również wyższy był wskaźnik zagrożeń wibracjami o 2,4%, ale niższy niż w 2005 r. o 6,5%. Na takim samym poziomie co w 2007 r. był wskaźnik, zagrożenia promieniowaniem jonizującym, ale był on wyższy od wskaźnika z roku bazowego o 33,3%. Poprawę tego wskaźnika osiągnięto w odniesieniu do zagrożeń związanych z substancjami chemicznymi, z przemysłowymi pyłami zwióknającymi oraz innymi pyłami przemysłowymi. Zdecydowany postęp w stosunku do roku bazowego nastąpił również w zakresie eliminowania mikroklimatów gorącego i zimnego, promieniowania nadfioletowego i laserowego oraz hałasu. Hałas stwarzał jednak nadal największe zagrożenie dla zdrowia w grupie czynników związanych ze środowiskiem pracy (99,7 osób na 1000 zatrudnionych w przemyśle).

Badanie warunków pracy dostarczyło także informacji, dotyczących świadczeń wypłaconych z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia i uciążliwych oraz o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w badanej zbiorowości.

W latach 2005-2008 ilość osób korzystających ze świadczeń z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia i uciążliwych była zróżnicowana w zależności od rodzaju świadczeń. Malala z roku na rok ilość osób korzystających ze skróconego czasu pracy, dodatków pieniężnych oraz dodatkowych urlopów, rosła natomiast liczba osób korzystających z napojów wydanych przez zakłady pracy. Spośród wszystkich świadczeń w całym omawianym okresie najwięcej osób korzystało właśnie z napojów i to zarówno w przedsiębiorstwach sektora publicznego, jak i prywatnego. Korzystający z napojów dominowali też we wszystkich sekcjach przemysłu, a najwięcej osób korzystało z napojów w zakładach produkujących pozostały sprzęt transportowy. Również pracownicy przedsiębiorstw z tego działu najliczniej partycypowali

w innych świadczeniach pracowniczych z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia, a także w respektowaniu uprawnień wynikających z pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Posiłki profilaktyczne, to po napojach drugi rodzaj świadczeń, z których korzystało najwięcej osób.

Jednym z obszarów dotyczących szeroko rozumianych warunków pracy są wypadki przy pracy. Informacje o zaistniałych wypadkach przy pracy oraz o osobach poszkodowanych w tych wypadkach są niezbędne, przede wszystkim dla profilaktyki i podejmowania działań zapewniających ochronę pracy.

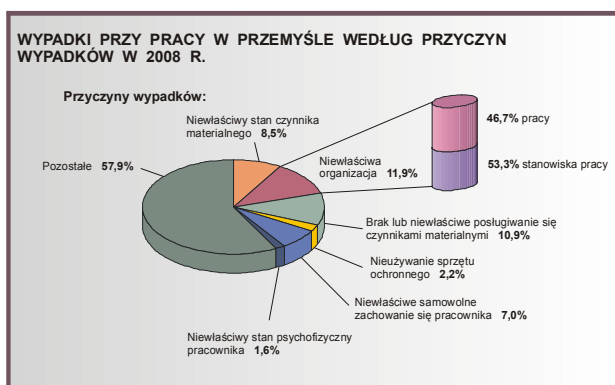
W 2008 r. wypadkom przy pracy w przemyśle w województwie pomorskim uległo 3,1 tys. osób, z tego 0,4 tys. w sektorze publicznym i 2,7 tys. w sektorze prywatnym. Począwszy od 2005 r. corocznie wzrastała liczba osób poszkodowanych w wypadkach przy pracy. W 2008 r. porównaniu z 2005 r. o 398 osób wzrosła liczba osób poszkodowanych, przy czym o 2 osoby spadła ilość wypadków śmiertelnych. Wzrosła też

liczba wypadków przy pracy powodująca niezdolność do pracy trwającą 21 dni i więcej, z 63,3% w 2005 r. do 64,3% w 2008 r. W wymiarze ekonomicznym nastąpił wzrost zarejestrowanych dni niezdolności do pracy ze 114,0 tys. w roku bazowym do 142,1 tys. w 2008 r., w tym głównie w sektorze prywatnym - 120,7 tys. W wymiarze bezwzględny na 1 poszkodowanego ilość dni niezdolności do pracy wzrosła średnio z 42 w 2005 r. do 45 dni w 2008 r.

Głównym wydarzeniem powodującym urazy w 2008 r. było zderzenie lub uderzenie w nieruchomy obiekt lub obiekt w ruchu (1483 poszkodowanych, z tego 1433 osoby w przetwórstwie przemysłowym, 48 osób w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, wodę, 2 osoby w górnictwie), co stanowiło 47,1% ogółu wydarzeń powodujących urazy (spadek udziału o 2,3 punktu w stosunku do roku bazowego). Zwiększył się w 2008 r. w stosunku do 2005 r. spośród wydarzeń powodujących urazy udział m.in. obciążenia psychicznego lub fizycznego (o 1,1 punktu) oraz udział kontaktu z przedmiotem ostrym, szorstkim, chropowatym (o 1,0).

Najczęściej występującą przyczyną wypadków przy pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych było nieprawidłowe zachowanie pracownika - 55,6% wszystkich przyczyn wypadków przy pracy w 2008 r., co stanowiło wzrost o 5,7 punktu udziału tej przyczyny w porównaniu z rokiem bazowym. Relatywnie w stosunku do roku bazowego wzrósł też udział wypadków, których przyczyną było, nieużywanie sprzętu ochronnego (wzrost o 0,4 punktu).

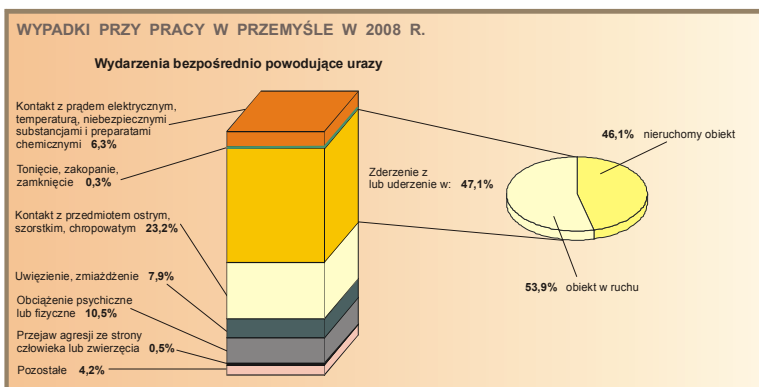
Do pozytywnych zjawisk w zakresie wypadków przy pracy, które ujawniły się w 2008 r. w porównaniu z 2005 r. należy zaliczyć spadek udziału w ogółem m.in. stanu czynników materialnych (o 3,0 punktu), niewłaściwej organizacji pracy bądź stanowiska pracy (spadek o 1,1 punktu), niewłaściwego samowolnego zachowania się pracownika (spadek o 0,9 punktu) jako przyczyny wypadku.

Największą liczbę osób, które uległy wypadkom przy pracy w przemyśle odnotowano w 2008 r. w sekcji przetwórstwo przemysłowe - 3,0 tys. poszkodowanych (96,5% ogółu poszkodowanych w przemyśle), w tym 2,7 tys. w sektorze prywatnym. Natomiast w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę nastąpił spadek ilości poszkodowanych o 10,9% w porównaniu do roku bazowego.

W strukturze wypadków przy pracy w przetwórstwie przemysłowym w 2008 r. dominowały zakłady zajmujące się produkcją pozostałego sprzętu transportowego - 28,6% ogółu poszkodowanych w tej sekcji, gdzie liczba poszkodowanych w odniesieniu do roku bazowego zwiększyła się o 5,6%. Na drugim miejscu uplasowały się zakłady z działu produkcja artykułów spożywczych i napojów - 17,1% ogółu poszkodowanych (wzrost w stosunku do roku bazowego - o 10,7%), a na kolejnym zakłady z działu produkcja wyrobów z metali - 12,8% ogółu poszkodowanych (wzrost - o 37,5%).

Z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych wypłacono w 2008 r. w przedsiębiorstwach przemysłowych (o liczbie pracujących powyżej 9 osób) 1,4 tys. odszkodowań, czyli o 20,5% więcej niż w roku bazowym. Średni koszt odszkodowania wyniósł 2,5 tys. zł i był wyższy o 23,4% od wielkości z 2005 r. Średni koszt świadczenia odszkodowawczego w sektorze publicznym wyniósł 3,4 tys. zł wobec

2,4 tys. zł w sektorze prywatnym. Większość (95,8%) wypłaconych odszkodowań w przemyśle dotyczyła poszkodowanych w wypadkach przy pracy i chorób zawodowych w przetwórstwie przemysłowym. Średni koszt świadczenia odszkodowawczego wypłaconego w tej sekcji wyniósł 2,5 tys. zł, przy czym wystąpiła duża rozpiętość tego świadczenia pomiędzy poszczególnymi działami - od 1,4 tys. zł w produkcji instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków do 9,0 tys. zł w dziale włókiennictwo. W 2008 r. nie wystąpiły w przemyśle województwa wypłaty świadczeń wyrównawczych.

Inwestycje i środki trwałe

Przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 r. poniosły nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących i według lokalizacji inwestycji) w kwocie 4,4 mld zł i były one wyższe w stosunku do 2007 r. o 60,9%.

Nakłady inwestycyjne poniesione przez przedsiębiorstwa zaliczane do sekcji przetwórstwo przemysłowe stanowiły w 2008 r. 82,2% ogólnych nakładów poniesionych w przemyśle województwa pomorskiego. W sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę wystąpił wzrost nakładów inwestycyjnych o 15,1% w stosunku do 2007 r., a jej udział w nakładach inwestycyjnych ogółem w przemyśle wyniósł 16,5%.

W porównaniu ze stanem z końca 2005 r. w przemyśle województwa systematycznie rosła wartość brutto środków trwałych (w bieżących cenach ewidencyjnych). Na koniec 2008 r. wartość brutto środków trwałych ogółem wyniosła 30,7 mld zł (wzrost o 3,2% w porównaniu z wartością z końca 2007 r.)

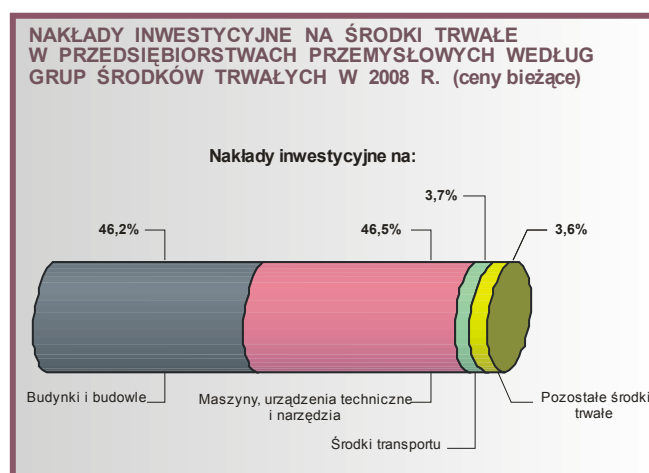
Rok rocznie wzrost wartości brutto środków trwałych notowano w przetwórstwie przemysłowym oraz w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę.

Analizując nakłady inwestycyjne (metodą przedsiębiorstw) na środki trwałe w podmiotach zatrudniających 9 i więcej osób w przemyśle ogółem i w poszczególnych sekcjach przemysłu w latach 2005-2008, można zauważyć, że:

- nakłady te ogółem w 2005 r. kształtowały się na poziomie 2,2 mld zł i ulegały stopniowo zwiększeniu do poziomu 3,0 mld zł, w 2007 r., osiągając w 2008 r. poziom 4,4 mld zł,
- nakłady inwestycyjne w przetwórstwie przemysłowym z poziomu 1,5 mld zł w 2005 r. zwiększyły się do poziomu 1,9 mld zł w 2007 r., osiągając poziom 3,3 mld w 2008 r.,
- spośród działów przetwórstwa przemysłowego wysoki udział w nakładach inwestycyjnych w 2008 r. posiadała m.in. produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej, produkcja artykułów spożywczych i napojów oraz produkcja wyrobów chemicznych,
- znaczne spadki wartości nakładów inwestycyjnych w 2008 r. w porównaniu z 2007 r. miały miejsce m.in. w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (z 18,0 mln zł do 4,9 mln zł) i w dziale produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych (z 220,9 mln zł do 59,4 mln zł),
- nakłady inwestycyjne w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę zwiększyły się z poziomu 701,6 mln zł w 2005 r. do poziomu 1069,1 mln zł w 2008 r.

Przeznaczenie nakładów inwestycyjnych według grup środków trwałych w 2008 r. w średnich i dużych przedsiębiorstwach przemysłowych, przedstawiało się następująco:

- 46,5% z nakładów ogółem przeznaczono na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi o łącznej wartości 2032,7 mln zł, w tym 1739,4 mln zł w przetwórstwie przemysłowym (85,6% nakładów tego rodzaju w przemyśle ogółem),
- 46,2% ogólnych środków przeznaczono na inwestycje w budynki i budowle, w kwocie łącznej 2021,1 mln zł, w tym 1224,3 mln zł w przetwórstwie przemysłowym (60,6% nakładów tego rodzaju w przemyśle ogółem),
- 3,7% nakładów skierowano na zakup środków transportu, co stanowiło wartość łączną 161,0 mln zł, w tym 136,2 mln zł w przetwórstwie przemysłowym (84,6% nakładów tego rodzaju w przemyśle ogółem).

W efekcie inwestowania rosła wartość brutto aktywów trwałych mierzona w bieżących cenach ewidencyjnych według stanów bilansowych na koniec poszczególnych lat omawianego czterolecia. Na koniec roku bazowego wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach przemysłowych wynosiła 28,0 mld zł, a na koniec 2008 r. 35,6 mld zł. Wartość brutto środków trwałych w 2008 r. w przetwórstwie przemysłowym wyniosła 19,2 mld zł (wzrost w stosunku do 2007 r. o 5,6%), co stanowiło 53,7% ogółem wartości brutto środków trwałych w przemyśle. Spośród działów przetwórstwa znaczna wartość brutto środków trwałych zlokalizowana była m.in. w zakładach produkujących masę włóknistą oraz papier - prawie 3,3 mld zł, stanowiąc 9,2% ogólnej wartości brutto środków trwałych w przemyśle.

Na uwagę zasługuje szczególnie wysoka dynamika wzrostu wartości brutto środków trwałych w 2008 r. w stosunku do poprzedniego roku w produkcji wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych (o 29,4%) i w produkcji maszyn i aparatury elektrycznej (o 22,9%).

Ocenia się, że środki trwałe na koniec 2008 r. były zużyte w 47,8%, w tym:

- budynki i budowle - w 35,1%,
- maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia - w 63,0%,
- środki transportu - w 61,3%.

Najwyższy stopień zużycia ogółem środków trwałych wykazują przedsiębiorstwa z działów produkcja masy włóknistej oraz papieru (w 83,6%); produkcja pozostałego sprzętu transportowego (w 66,7%) oraz produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (w 61,2%). Natomiast najniższe zużycie zanotowano w dziale produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz słomy i wikliny (w 37,0%).

Zagrożenie i ochrona środowiska

Istotne znaczenie dla ochrony środowiska województwa pomorskiego ma ochrona jego zasobów wodnych i właściwe gospodarowanie wodą w przemyśle. Optymalna gospodarka wodą w przemyśle sprowadza się do działań zmierzających do wielokrotnego użycia wody

w obiegach zamkniętych w obsłudze procesów technologicznych, a także działań intensyfikujących pobór wody z ujęć własnych.

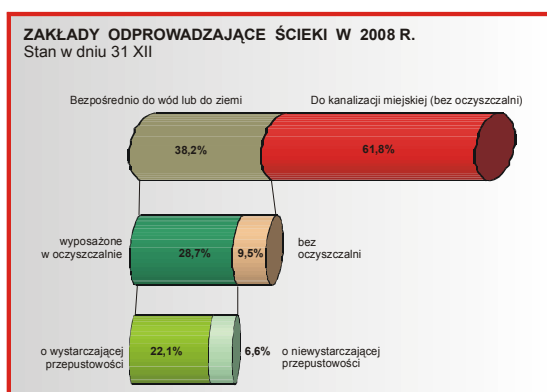
W 2008 r. w przemyśle województwa 99,4% pobieranej wody pochodziła z własnych ujęć zakładów produkcyjnych, co oznaczało nieznaczną poprawę tego udziału w stosunku do 2007 r. (o 0,1 punktu). Jednocześnie w bilansie wodnym przemysłu utrzymano w rozchodzie wody nadwyżkę na poziomie 0,9 hm³, z przeznaczeniem na sprzedaż - głównie przez zakłady przetwórstwa przemysłowego. Na potrzeby własne zużyto w 2008 r. w przemyśle województwa 118,3 hm³ wody, czyli o 12,3% mniej niż w 2007 r. W strukturze zużytej wody według sekcji przeważały zakłady przetwórstwa przemysłowego (58,7% ogółu), zwłaszcza przedsiębiorstwa produkujące masę włóknistą oraz papier

(54,5% wody zużytej w tej sekcji), a także producenci wyrobów chemicznych oraz artykułów spożywczych i napojów, dla których łącznie zużycie wody stanowiło 21,4% zużycia wody w przetwórstwie przemysłowym, co oznacza spadek w porównaniu z 2007 r. o 0,5 punktu.

W 2008 r. zużycie wody w górnictwie stanowiło 1,0% całkowitego zużycia przemysłu, a zakładów z sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę - 40,2%. Zużycie wody na potrzeby własne wyraźnie zmniejszyło się u wytwórców energii (o 24,7% w stosunku do 2007 r.).

W okresie od 2005 r. do 2008 r. zużycie wody na cele produkcyjne zmalało, z 140,2 hm³ w 2005 r. do 117,6 hm³ w 2008 r., czyli o 16,1%. Zwiększyło się, natomiast zużycie wody na cele produkcyjne w obiegach zamkniętych (o 0,2 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku o 3,0 punkty udziału zakładów wyposażonych w obiegi zamknięte w ogólnej ilości zakładów. Corocznie zmniejszała się też liczba zakładów wyposażonych w obiegi zamknięte wody zużywanej na cele produkcyjne (w 2008 r. było ich 33), w tym w grupie o największym wskaźniku ujęć w obiegi zużywanej wody (powyżej 50%) były - tylko 3 zakłady.

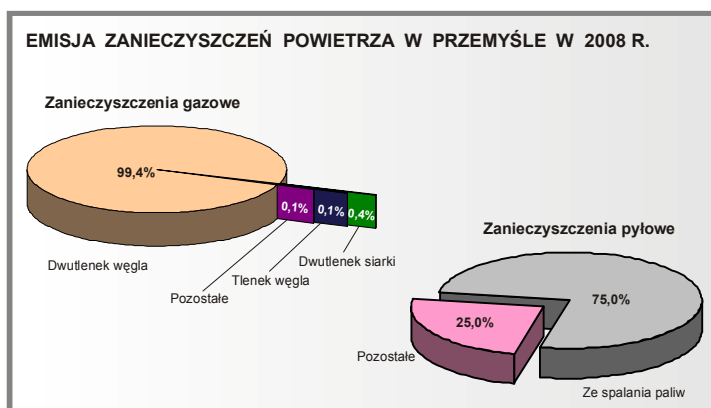
W 2008 r. odsetek zakładów odprowadzających ścieki, wyposażonych w oczyszczalnie ścieków zwiększył się w stosunku do roku 2005 r. o 1,9%. Niekorzystnie kształtowała się sytuacja w oczyszczalniach zakładowych z punktu widzenia ich przepustowości, gdyż udział oczyszczalni o wystarczającej przepustowości zmniejszył się w 2008 r. w porównaniu z rokiem bazowym o 5,6 punktu, a wzrósł o tyle samo udział oczyszczalni o niewystarczającej przepustowości. Pozytywnym zjawiskiem był natomiast spadek udziału podmiotów gospodarczych odprowadzających ścieki do kanalizacji miejskiej (bez oczyszczalni) z 70,5% ogółu odprowadzających ścieki w 2005 r. do 61,8% w 2008 r.

Zanieczyszczenia zawarte w ściekach przemysłowych odprowadzone do wód powierzchniowych lub do ziemi w latach 2005-2008 ulegały corocznemu zmniejszaniu. Zmniejszyła się zarówno ilość zawieszin w ściekach, jak również zmalało zapotrzebowanie na tlen (wskaźnik ChZT i BZT₅).

W ciągu 2008 r. w procesach oczyszczania ścieków przemysłowych wytworzono 25,4 tys. t suchej masy osadów ściekowych, czyli o 63,6% mniej niż w 2007 r. Niewątpliwie był to wynik intensyfikacji procesów oczyszczania ścieków. Jednakże w strukturze wykorzystania osadów w porównaniu z 2007 r. zaszły niekorzystne zmiany, gdyż o 3,7 razy wzrosła ich ilość składowana. Niepokojącym objawem zarówno w 2007 r., jak i w 2008 r. było znikome wykorzystanie dotychczas nagromadzonych osadów.

Odprowadzanie nieoczyszczanych lub źle oczyszczanych ścieków do wód lub do ziemi powoduje zarówno degradację środowiska naturalnego, jak i różnorodne negatywne skutki zdrowotne u osób korzystających z zanieczyszczanych ujęć wody. W 2008 r. przemysł województwa odprowadził 113,8 hm³ ścieków, czyli o 13,1% mniej niż w 2007 r., przy czym udział ścieków wymagających oczyszczenia a odprowadzonych bezpośrednio do wód powierzchniowych lub do ziemi zwiększył się z 35,3% w 2007 r. do 40,9% ogółu odprowadzonych

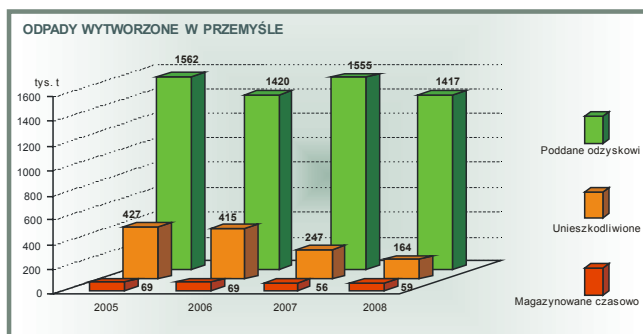
ścieków w 2008 r. Z 46,5 hm³ ścieków wymagających oczyszczenia w 2008 r. do wód powierzchniowych lub do ziemi dostało się 1,5 hm³ ścieków nieoczyszczonych, w 2007 r. - 0,1 hm³. W procesach oczyszczania ścieków dominowała metoda biologicznego oczyszczania. Metodą tą oczyszczono w 2008 r. 33,2% ścieków, a jej udział w oczyszczaniu ścieków przemysłowych w stosunku do poprzedniego roku wzrósł o 3,7 punktu, nie zmienił się, natomiast udział chemicznych metod stosowanych w oczyszczalniach ścieków (2,3%).

W 2008 r. w porównaniu z 2005 r. w województwie pomorskim zmniejszyła się o 8,0% emisja zanieczyszczeń gazowych (z dwutlenkiem węgla) z 5950,6 tys. t do 5476,8 tys. t. emitowanych przez zakłady przemysłowe szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza.

Poważnym problemem dla zakładów przemysłowych zanieczyszczających powietrze była emisja dwutlenku węgla, który zdecydowanie dominował wśród emitowanych zanieczyszczeń gazowych. W 2008 r. jego udział wśród ogółem emitowanych zanieczyszczeń gazowych wyniósł 99,4% i utrzymał się na poziomie z 2005 r. (99,3%). Podejmowane na przestrzeni lat 2005-2008 działania ze strony przedsiębiorstw w celu redukcji zanieczyszczeń gazowych nie przyniosły istotnych zmian w ograniczeniu emisji dwutlenku węgla, niemniej ilość jego rocznej emisji zmniejszyła się z 5911,1 tys. t w 2005 r. do 5442,5 tys. t w 2008 r.

W 2008 r. 53,6% całkowitej emisji dwutlenku węgla w przemyśle pochodziła z zakładów z sekcji przetwórstwo przemysłowe (w 2005 r. - 50,6%). Z kolei w sekcji przetwórstwo przemysłowe najbardziej uciążliwe w tym względzie były przedsiębiorstwa produkujące masę włóknistą oraz papier, których wielkość emisji dwutlenku węgla w 2008 r. stanowiła 26,7% ogólnej emisji tego gazu dokonanej przez zakłady przemysłowe, choć w porównaniu z 2005 r. udział ten zmniejszył się o 0,7 punktu. Zakłady z tego działu osiągnęły też postęp w ograniczeniu emisji dwutlenku siarki redukując jego emisję w 2008 r. w stosunku do 2005 r. o 9,5%. Wzrosła ilość zanieczyszczeń gazowych zatrzymanych w urządzeniach do ich redukcji (bez dwutlenku węgla, gdyż nie ma obecnie urządzeń skutecznie neutralizujących ten gaz).

W 2008 r. w przemyśle województwa pomorskiego zatrzymano w ten sposób 45,1 tys. t zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku

węgla), z czego 99,1% w urządzeniach zainstalowanych w przedsiębiorstwach przetwórstwa przemysłowego. W porównaniu z 2005 r. oznaczało to wzrost stopnia redukcji wytworzonych zanieczyszczeń gazowych z poziomu 47,6% do - 56,4% w 2008 r. W okresie 2005-2008 nie zaobserwowano natomiast istotnych oznak poprawy sytuacji w zakresie zarówno emisji zanieczyszczeń gazowych, jak i ich redukcji w zakładach zaliczonych do sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę.

W strukturze zanieczyszczeń powietrza przez zakłady przemysłowe mniej znaczącą pozycję stanowiły zanieczyszczenia pyłowe. W kolejnych latach w omawianym okresie ustabilizowała się na podobnym poziomie wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych, jak

i odsetek wytworzonych tego typu zanieczyszczeń a zatrzymanych w urządzeniach do ich redukcji. Dominującym zanieczyszczeniem pyłowym były pyły powstałe ze spalania paliw i stanowiły one w 2008 r. 75,8% ogółu emitowanych pyłów.

Poważnym zagrożeniem dla środowiska oprócz zanieczyszczeń powietrza są również odpady wytwarzane przez przedsiębiorstwa. W 2008 r. w przedsiębiorstwach przemysłowe województwa wytworzono (bez odpadów komunalnych) 1640,9 tys. t odpadów, czyli o 20,2% mniej, niż w 2005 r. i o 11,7% mniej niż w 2007 r.

W 2008 r. poddano odzyskowi 1417,4 tys. t, tj. 86,4% ogółu odpadów wytworzonych w ciągu roku, unieszkodliwiono 164,3 tys. t odpadów (10,0% ogółu) oraz czasowo zmagazynowano 59,2 tys. t odpadów (3,6% ogółu). W gospodarce odpadami część unieszkodliwionych odpadów jest składowana na wysypiskach. W 2008 r. w ten sposób składowano 63,4% odpadów unieszkodliwionych.

Poważnym problemem dla województwa jest nagromadzenie dużej ilości odpadów przemysłowych na terenach zakładów. Ich wielkość na koniec 2008 r. wyniosła 22,8 mln t, z tego w zakładach przetwórstwa przemysłowego nagromadzono 19,2 mln t odpadów, tj. 84,4% ogółu, a w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę 3,6 mln t, tj. 15,6% ogółu dotychczas składowanych odpadów. W ramach sekcji przetwórstwo przemysłowe 82,9% odpadów nagromadzili producenci wyrobów chemicznych.

W 2008 r. w porównaniu z rokiem bazowym w gospodarce odpadami przemysłowymi zaobserwowano m.in.:

- wzrost czasowego magazynowania odpadów wytworzonych w zakładach sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę do 26,9 tys. t z poziomu 15,9 tys. t w roku bazowym, przy jednoczesnym zmniejszeniu się tego typu magazynowania odpadów w zakładach sekcji przetwórstwo przemysłowe (z 52,7 tys. t w 2005 r. do 32,3 tys. t w 2008 r.); znaczne zwiększenie się odpadów zmagazynowanych czasowo odnotowano u producentów wyrobów chemicznych z poziomu 0,4 tys. t w 2005 r. do 14,8 tys. t w 2008 r.;
- spadek udziału składowanych unieszkodliwionych odpadów w ogółem unieszkodliwionych w zakładach sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę z 69,8% w 2005 r. do 59,6% w 2008 r. oraz spadek o 1/5 tego udziału w zakładach sekcji przetwórstwo przemysłowe;
- relatywne zwiększenie (o 17,2 punktu) udziału odpadów poddanych odzyskowi w odpadach wytworzonych ogółem w zakładach sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę, o 9,7 punktu w odpadach wytworzonych ogółem w zakładach sekcji przetwórstwo przemysłowe.

Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną w przedsiębiorstwach przemysłowych województwa pomorskiego w 2008 r. wyniosły łącznie 212,3 mln zł, z tego 186,4 mln zł (87,8%) stanowiły nakłady na ochronę środowiska, a 25,8 mln zł, (12,2%) nakłady na gospodarkę wodną.

W porównaniu z wielkością nakładów inwestycyjnych poniesionych na ten cel w 2005 r. oznacza ich spadek o 128,2 mln zł. W roku tym przedsiębiorstwa przemysłowe koncentrowały swe nakłady przede wszystkim na ochronę środowiska, które były wyższe od nakładów z przeznaczeniem na ten sam cel w 2005 r. o 153,2%.

Analizując strukturę podmiotową nakładów na ochronę środowiska w 2008 r., można stwierdzić, że 83,9% tych nakładów w województwie poniosły przedsiębiorstwa zajmujące się wytwarzaniem oraz zaopatrywaniem w energię elektryczną, gaz, wodę, natomiast 16,1% tych nakładów poniosły zakłady zaliczone do przetwórstwa przemysłowego, przy czym także 16,1% nakładów na ochronę środowiska w tej sekcji stanowiły nakłady poniesione przez jednostki z działu produkcja masy włóknistej oraz papieru. Natomiast niskie nakłady tego typu odnotowano w działach takich, jak produkcja mebli; pozostała działalność produkcyjna oraz produkcja artykułów spożywczych i napojów.

W omawianym okresie charakterystyczny był zdecydowany wzrost udziału nakładów na ochronę środowiska w przedsiębiorstwach zaliczanych do sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę (z 59,1% w 2005 r. do 83,9% w 2008 r.) a spadek tego udziału w sekcji przetwórstwo przemysłowe (z 40,9% w 2005 r. do 16,1% w 2008 r.).

Z kolei w nakładach inwestycyjnych na gospodarkę wodną w analizowanym okresie nie wystąpiły tak istotne różnice pomiędzy sekcjami przemysłu jak w przypadku nakładów na ochronę środowiska.

Udział tych nakładów w przedsiębiorstwach zaliczanych do przetwórstwa przemysłowego do ogółu nakładów na ten cel w przemyśle wzrósł z 2,7% w 2005 r. do 8,8% w 2008 r., natomiast odwrotnie kształtowała się sytuacja w tym względzie w przedsiębiorstwach z sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę, gdzie wystąpił spadek tego udziału z 97,3% w 2005 r. do 91,2% w 2008 r.

